

А Н Г Е Л Б И К О В

КРИМИНАЛИСТИКА

**Ключови понятия
Доказательства
и разследване**

© Ангел Биков, автор, 2011 г.
© Людмил Веселинов, художник, 2011 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2011 г.

ISBN 978-954-398-075-8

А Н Г Е Л Б И К О В

КРИМИНАЛИСТИКА

Ключови понятия
Доказательства
и расследване

trud СОФИЯ, 2011 г.

Ангел Биков е завършил с отличие международна школа за експерт криминалисти. Работил е като инженер химик, а от 1981 до 1996 г. – като експерт криминалист в системата на МВР. Има множество

внедрени рационализации, публикации, създадени методички и е помагал в борбата с престъпността. В основата е на утвърждаването у нас на графологията като наука за определяне на характера на личността по нейния почерк. Притежава богат практически опит като експерт по наказателни и граждански дела. От 1996 г. е един от първите в страната независими криминални експерти. Основно направление в експертната му дейност са съдебно-почерковите (графически) експертизи.

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

Отпечатъци от пръсти, от зъби или от обувки; петънца от кръв; косми; влакънца; отломки от стъкло; частици барут; следи от телесна миризма – какво разнообразие от „визитни картички“, които престъпникът би могъл да остави след себе си на местопрестъплението.

Наистина! „Визитни картички“ или „неми свидетели“, които в даден момент ще проговарят, винаги ще се открият на местопроизшествието. И ако някой се опита внимателно да ги унищожи, с действията си ще остави нови.

В превод латинската дума *criminal* означава „престъпление“. А криминалистиката е науката за средствата и методите за разкриването и предотвратяването на престъпленията. Тя се занимава с търсенето, откриването, фиксирането и оценката на веществените доказателства, литературно назовавани „визитни картички“ или „неми свидетели“.

Криминалистиката знае не само как да открие, но и как да надхитри дори най-изобретателния престъпник, оставящ на местопроизшествието фалшиви „визитни картички“, за да насочи разследването в грешна посока.

Причината е, че криминалистиката има богата история, а с нейното развитие са свързани велики личности като Лавоазие, Берцелиус, Жолио-Кюри и др. Като наука тя води своето начало от 1892 г., а за неин баща се счита австрийският професор Ханс Грос от Грац, автор на „Водеща нишка за съдии и следователи – система на криминалистиката“.

Много учени, които ще останат за вечни времена в историята на човешката цивилизация, са допринесли както за възникване и утвърждаването, така и за развитието на криминалистиката. Сред тях можем да посочим:

1. **Едмон Локар** – известен с труда си „Ръководство по криминалистика“.

2. **Франсис Галтон** (френски учен естествоизпитател, внук на Дарвин), който през 1894 г. издава книгата „Пръстови отпечатъци“. В нея той описва първата дактическа система, благодарение на която започва установяването (разпознаването) на лица по отпечатъците от пръсти. За първи път в тази книга се споменава, че не съществуват два еднакви пръстови отпечатъка.

3. **Алфонс Бертийон**, който през втората половина на XIX век разработва принципите за идентификация на човешката личност по външни признаци (т.нар. „словесен портрет“), състоящ се от прецизното измерване на 11 параметъра от костната система на престъпниците – рамене, шия, ръце, стъпала на краката, походка, осанка и т.н. Според Бертийон тези единайсет размера напълно определят човешкото тяло и вероятността по едно и също време на земята да живеят двама души с напълно еднакви размери на частите на тялото практически е равна на нула.

Бертийон има и принос за развитието на почеркознанието. В края на XIX век той предлага нова сис-

тема за идентифициране на почерка. За да се улесни експертизата на писмото, френският криминалист предлага да се използват фотографски таблици със снимки на почерка в изследвания и в безспорния документ.

4. **Проф. Рудолф Райс** от Лозанския университет – един от най-известните за времето си криминалисти, положил основите на съдебната фотография. Същевременно той е разработил и цифров код на данните от „словесния портрет“ на Бертийон, посредством който те можели да се предават по телеграфа във всички страни.

5. **Чезаре Ломброзо** – известен за времето си криминалист, професор по съдебна медицина, създател на антропологичната медицина в криминалистиката и на теорията за наследствената престъпност. Има дял и за развитието на графологията.

6. **Ян Пуркине** – чешки учен, считан за баща на дактилоскопията, който първи изучава и класифицира папиларните рисунки върху повърхността на пръстите на човека.

7. **Акад. Евгений Бурински** – въвел в криминалистиката цветоразделителната фотография.

8. **Сергей Лебедев** – издал първия учебник по криминалистика.

9. **Проф. д-р Георги Атанасович**, който през 1973 г. издава „Правилник за освидетелстване при оглед на мъртвите тела“. С този труд той на практика пръв свързва криминалистичните способности за откриване и изземване на доказателства със съдебната медицина.

10. **Николай Пирогов** – велик руски хирург със значителен принос и в областта на съдебната балистика, описал пръв следите от смазката и от омазването на куршума, както и от т.нар. „пояс на отгъркването“ (различните метални и неметални замърсявания, наслоя-

ващи се върху куршума при преминаване през цевта на оръжието), оставащи върху преградата, през която преминава той.

Независимо че криминалистиката в световен мащаб се развива стремително и непрекъснато търси, изобретява или заимства от постиженията на другите науки, криминалистите и днес си спомнят думите на Ханс Грос: „Тайна е всичко, свързано със следствието!“

Трябва да се знае, че дори и когато обвинението разполага с главен свидетел и ценни доказателства, при всяко следствие се използват неизброими тактически похвати и технически средства. Остана в историята времето, когато истината се изтръгваше единствено чрез разпит с нажежено желязо или други мъчения. От древни времена хората знаят, че следите от престъпленията остават сигурни поне на едно място – в паметта на свидетелите, но и тъкмо там те лесно могат да бъдат и фалшифицирани.

Ето защо криминалистиката усъвършенства старите и непрестанно въвежда нови съвременни методи и научно-технически средства за предотвратяването и разкриването на разнообразната палитра от престъпления. Като се ползват умело от постиженията на човешкия прогрес, криминалистите с лекота могат да накарат всеки „ням свидетел“ да заговори.

Постигание на световната криминалистика е въвеждането на видеотелефона, който предава и приема изображения на престъпниците и оставените следи.

Постигание беше и методът, въведен от американските криминалисти, за пресичане на престъпления в големите универсални магазини срещу плащане с фалшиви чекове чрез монтирането на специални ка-

мери, които едновременно заснемат лицето и подписа на купувача.

Въведен беше апарат за нощно виждане. Руските апарати позволяват да се наблюдава и фотографира на разстояние от 40 до 60 метра. Радиусът на действие на стационарните установки е 1 до 1,5 км. ФБР пък въведе специално оборудване за нощни снимки, използвано за видеонаблюдение при слабо или липсващо осветление, както и други оперативно-технически средства за служители под прикритие.

Не може днес да не прави впечатление активното използване на видеокамери, посредством които са поставени под наблюдение улици, площади, градини, вътрешността на помещения на магазини, банки, заведения и други обекти, в които може да се вършат престъпления. Оптичните влакна и висококачественият образ от миниатюрните записващи устройства дават възможност престъпленията да бъдат наблюдавани и записвани с минимален риск от разкриване от страна на субектите.

Съвременните технологии доведоха и до усъвършенстване на разпита с т.нар. „детектор на лъжата“. В тази насока американските криминалисти успяха да създадат и въведат в практиката компютризиран детектор на лъжата, при който компютърни програми извършват интерпретирането на резултатите от изследването на инкриминираното лице. Тоест, след като измерят, запишат и анализират телесните реакции при отговорите на зададените на лицето въпроси, програмите изчисляват и вероятността отговорът да е истина.

Нови по-съвършени методи и средства се въвеждат не само за предотвратяване, а и за разкриване на извършено престъпление.

В тази връзка се усъвършенстват методите на провеждане на изследването при изготвяне на различни видове криминалистически експертизи: дактилоскопна, графическа (почеркова), трасологическа, балистическа, портретна и др. Те са основен способ за събиране на веществени доказателства и средство за проговаряне на „немите свидетели“.

Така например във връзка с изследването повърхността на куршума руските криминалисти са разработили профилограф, който събира информация от повърхността на куршума и я предава на електронна цифрова изчислителна машина за обработка. Така с голяма бързина се получава пълна, точна и пределно обективна информация за оставените трасологични следи.

А във връзка с бързото установяване на фирмата, производител на барут, иззет от ръцете на заподозрения при извършването на огнестрелно престъпление, американските криминалисти са изработили методика, по която към заряда се поставят различни белязани елементи.

Постижение на световната криминалистика е повсеместно внедряване на компютризацията при изследването на пръстовите (дактилоскопни) отпечатъци, посредством която изключително много се интензифицира и оптимизира трудът на експертите дактилоскопи. Стана възможно на практика за кратко време да бъдат проверявани отпечатъците на хиляди лица. Оказва се, че компютърните системи могат да сравняват повече от 90 миниатюрни характеристики на папиларните линии върху повърхността на пръстите (примки, островчета, раздвоения и т.н.).

Въведената в тази насока автоматизирана система за идентификация на отпечатъци АСИО, в основата на чието функциониране стои сложен процес на обработ-

ка на образи, е в състояние да направи прецизен анализ и да разграничи различните критерии за класификация с огромна точност и надеждност. В резултат от нейното използване се съставя работен списък от тесен кръг заподозрени лица, които подлежат на проверка от експертите дактилоскопи.

След като през 1985 г. беше въведена АСИО, в края на миналия век ФБР продължи с изграждането на интегрирана автоматизирана система за идентификация на отпечатъци, която трябваше да съчетае АСИО с друга информация, използвана за идентификация и статистика.

Правят се опити кибернетиката да помогне и на експертите криминалисти при разпознаването на почерците.

Спектралният анализ отдавна не е тайна за криминалистиката. Днес спектрофотометрите вече са обикновен инструмент в ръцете на експертите.

Инфрачервената спектроскопия успешно се намесва при разследването на случаи на пожари, пътнотранспортни произшествия и др., когато трябва да се доказва наличие на гориво-смазочни, запалителни материали, полимери, лекарствени средства и т.н.

Постижение на криминалистиката е повсеместното внедряване в криминалната практика на различни форми на хроматографски анализ – на хартиената, тънкослойната и газовата хроматография. Въоръжена с този метод на изследване, криминалистиката е в състояние да определя състава на всяко веществено доказателство, било то медикамент, напитка, храна, взривно вещество, запалителна течност или наркотик. Дори се оказва възможно хората да бъдат различавани по излъчваната от тях миризма, чрез установяване на нейните компоненти по хроматографски път. Така се за-

роди и едно ново направление в криминалистиката – „олфлектрониката“, което руските криминалисти нарекоха „одорология“.

Към арсенала на използваните технически средства криминалистиката добави и спектрографското идентифициране на лица по гласа. На съдебен процес за пръв път идентифициране по гласа е било допуснато в Англия през 1967 г., а в бившата ГФР – през 1968 г. В момента в най-големия център за такива изследвания, наречен *Лаборатория за отпечатъци от гласа*, в американския град Зонервил (щат Ню Джърси) се изработват и разпространяват звукови спектрографи, съставят се спектрограми по магнитни записи и при необходимост се издават експертни заключения.

Едно от най-важните технологични постижения на нашето съвремие, фундаментално и за криминалистиката, е изготвянето на ДНК профил, който може по неоспорим начин да свърже заподозрения с местопроизшествието или с жертвата, или пък да снее подозренията от него. Великобритания през 1996 г. първа в света проведе ДНК регистрация, докато у нас тя бе въведена едва през 2005 г.

В този порядък биха могли да се посочат още десетки примери на умело използване на най-доброто в областта на химията, физиката, оптиката, електрониката и т.н. за усъвършенстване на старите и създаване на нови методи за борба с престъпността.

Къде сме ние? Какво е състоянието на българската криминалистика в началото на XXI век?

Най-напред трябва да се отбележи, че за начало на прилагането на специфичните криминалистични методи у нас се счита 1907 г. Тогава с приемането на *Закон за столичната полиция* се изграждат бюра за

идентификация към нея. Откриват се и лаборатории по антропология и дактилоскопия. Изпратени на специализация в Германия и Швейцария са български криминалисти, а през 1926 г. у нас пристигат австрийските полицаи Хайденфелт и Ничш. С тяхно съдействие се правят редица подобрения, посредством които се усъвършенства системата на криминалистическа регистрация, създава се *Централна адресна служба*, подготвят експерти и съвместно започват да се издават първите криминалистически експертизи. Така през 1927 г. се извършва първото разкриване на престъпление у нас по дактилоскопен път, чрез пръстови отпечатащи. През този период България става член на международната организация за борба с международната престъпност – Интерпол (като през 1951 г. я напуска, а през ноември 1989 г. отново възстановява членството си).

Макар и твърде млада и скромна, българската криминалистика също има своя история и развитие. В края на 80-те години, преди краха на тоталитарната система през 1989 г., дори може да се отчете, че резултатите в борбата с престъпността не бяха лоши. Работата по „горещи следи“ бе издигната в култ и резултатите бяха налице. Бе постигнато сравнително добро взаимодействие както между отделните служби на МВР, така и на МВР като цяло с останалите институции. Отделяше се голямо внимание на профилактиката и превенцията на престъпността.

Днес, повече от 20 години след прехода от тоталитарно към демократично общество, пред новото поколение криминалисти стои огромното предизвикателство да се обуздае развихрилата се организирана престъпност, да се ограничат до минимум отвличанията на заложници, да се пребори битовата престъпност, да се сведе корупцията във всички ешелони на властта до

нейните санитарни, приемливи за цивилизованите държави граници и т.н.

Тази мисия би била невъзможна, ако се зачеркне и не се ползва опитът на добрите български криминалисти, работили при условията на тоталитарното общество; ако не се изучава и ползва опитът и на западната (в т.ч. американската), и на руската криминалистика; ако упорито не се търси модел, в който полиция, прокуратура и съд да работят като едно цяло; ако непрекъснато не се усъвършенстват техническите средства и способности за разкриване и документиране на различните престъпления; ако не се подобрява взаимодействието с чуждите криминални служби; и най-вече ако с реални резултати не се възвърне доверието на обществото, което със своята информираност е в състояние да улесни работата на разследващите органи и да ускори целия правораздавателен процес.

В тази връзка е замислен и настоящият труд на автора, чиято професионална кариера от 80-те години на миналия век до днес преминава като експерт криминалист, работещ по целия фронт на криминалистическата експертиза. Като излага на високо научно ниво своя личен професионален опит, авторът се стреми да подпомогне младите хора, които желаят да поемат по загадъчния, но силно хуманен път на криминалистиката, чийто професионален дълг е да се борят с престъпността. Настоящият труд обаче е насочен и към обикновения читател, за да му покаже как да опазва „немите свидетели“, как да се предпазва от престъпния свят, как да проконтролира пристигналите на местопрестъплението органи процесуално да свършат своята работа – с една дума, как би могъл активно да се включи в разкриването на престъплението, ако желае.

Криминалистиката е специална наука, в която се фокусират знания от най-различни области на познанието като наказателното право, криминологията, съдебната медицина, съдебната психология, естествените и техническите науки. Този факт подсказва, че тази дисциплина оперира с изключително разнообразни понятия, които навярно не са известни на част от читателите. Ето защо в първия раздел авторът се е постарал под формата на речник да изнесе и разтълкува според професионалната си култура и извършена литературна справка максимален брой от ключовите понятия, с които борави криминалистиката.

Целта е криминалистиката във втория раздел да стане по-разбираема и съответно по-четивна. В него с илюстрации от реалната експертна дейност на автора са онагледени главите, отразяващи всичко, свързано с предмета и системата на криминалистиката – огледа и документирането на местопроизшествието; всевъзможните следи и веществени доказателства, които извършителят би оставил след себе си; тяхното откриване, фиксиране, изземване, изследване и оценка; вида криминалистическа експертиза, чийто обект се явяват те, и т.н. За първи път човешкият мирис се третира като вид микроследа. Въвежда се понятието „невродорология“.

С третия си раздел на книгата авторът счита, че би могъл да бъде полезен и на разследващите, предоставяйки им възможност за бърза справка с литературата, насочвайки се към съответното тежко криминално престъпление. В отделни глави е изнесено най-същественото, което не трябва да се изпуска в хода на разследването, за да издържи обвинението в съда.

Накрая като приложение са дадени протоколи и документи, които трябва да се оформят в хода на разследването.

Този труд няма претенции и илюзии, че отразява всичко, с което се сблъсква криминалистиката. Убеждението на автора обаче е, че с разбираемия си езика пособието ще бъде от полза за тези, които имат нужда от подобна информация.

От автора